

сини, не означає, що такі договори протиставляються один одному. Більшість норм, присвячених регулюванню правовідносин позики, можуть бути застосовані до відносин кредиту внаслідок прямої вказівки на це в законі. Як зазначалося, зобов'язання, що визначені законодавцем як кредитні, є позиковими за своєю право-

вою природою. У свою чергу, не можна говорити і про тотожність усіх вказаних договорів (позики, кредиту, комерційного кредитування), оскільки кожному із них притаманні особливості укладання, суб'єктного складу та ін., що істотно відрізняються від інших суміжних договорних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Памятники Римского права. Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М. : Зерцало, 1997. – 608 с.
2. Компанеец Е. С. Применение законодательства о кредитовании и расчетах / Е. С. Компанеец, Э. Г. Полонский. – М. : Юрид. лит., 1967. – 259 с.
3. Ефимова Л. Г. Банковские сделки: право и практика / Л. Г. Ефимова. – М. : НИМП, 2001. – 654 с.
4. Флейшиц Е. А. Расчетные и кредитные правоотношения / Е. А. Флейшиц. – М. : Госюриздат, 1956. – 278 с.
5. Полонский Э. Г. О правовом регулировании расчетных и кредитных отношений / Э. Г. Полонский, В. А. Плинер // Советское государство и право. – 1962. – № 6. – С. 29–32.
6. Куник Я. А. Кредитные и расчетные отношения в торговле / Я. А. Куник. – М. : Экономика, 1970. – 36 с.
7. Агарков М. М. Основы банковского права. Учение о ценных бумагах : курс лекций / М. М. Агарков. – Изд. 2-е. – М. : БЕК, 1994. – 350 с.
8. Гражданское право : учебник : в 3 ч. / под ред. : А. П. Сергеев, Ю. К. Толстой. – М. : Проспект, 1998. – Ч. 2. – 784 с.
9. Новоселова Л. А. Договор займа / Л. А. Новоселова // Правовое регулирование банковской деятельности / под ред. Е. А. Суханова. – М., 1997. – С. 98–99.
10. Витрянский В. В. Категории «кредит» и «кредитные правоотношения» в гражданском праве / В. В. Витрянский // Хозяйство и право. – 2004. – № 9. – С. 3–18.
11. Витрянский В. В. Договор займа: общие положения и отдельные виды договора / В. В. Витрянский. – М. : Статут, 2004. – 333 с.

УДК 347.27

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В ІПОТЕЧНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

PROTECTION OF THE RIGHTS OF CHILDREN IN THE MORTGAGE LEGAL RELATIONSHIP

Ходико Ю.С.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри цивільного права № 1

Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

У статті автором розглядається питання захисту прав дітей в іпотечних правовідносинах. Розглянуто проблеми механізму захисту прав дітей на стадіях регулятивних та охоронних правовідносин. Проаналізовано українське законодавство, наукові дослідження, зроблені ґрунтовні висновки, які мають як теоретичне, так і практичне значення щодо окресленого питання.

Ключові слова: іпотека, іпотека житла, іпотечні правовідносини, захист прав дітей, діти, житло.

В статье автором рассматривается вопрос защиты прав детей в ипотечных правоотношениях. Рассмотрены проблемы механизма защиты прав детей на стадиях регулятивных и охранительных правоотношений. Проанализировано украинское законодательство, научные исследования, сделаны основательные выводы, которые имеют как теоретическое, так и практическое значение относительно указанного вопроса.

Ключевые слова: ипотека, ипотека жилья, ипотечные правоотношения, защита прав детей, дети, жилье.

In the article the author examines a question of protection of the rights of children in the mortgage legal relationship. The problems of protecting the rights of children at all stages of the regulatory and enforcement legal relationship. Ukrainian legislation, historical and foreign experience analyse in relation to the outlined question.

Key words: mortgage, housing mortgage, mortgage legal relationship, protection of the rights of children, children, housing.

Постановка проблеми. Захист прав дітей в демократичній державі має особливе значення. Це пов'язано з тим, що діти відносяться до соціально незахищеної верстви населення, і самостійно, в силу відсутності повної дієздатності, не можуть в повній мірі реалізувати надані їм права та захищати останні в разі їх порушення.

У механізмі правового регулювання захист інтересів суб'єктів цивільних правовідносин реалізується

шляхом встановлення двох видів норм: регулятивних та охоронних. Перші – регулятивні, шляхом надання учасникам цивільних прав та покладення на них юридичних обов'язків урегульовують певну сферу суспільних відносин, зокрема захист прав дітей у відносинах, що складаються в сфері іпотеки. Наділення суб'єктів правовідносин відповідними правами та покладенням на них обов'язків забезпечує в превентивному порядку вже на стадії регулю-

вання відносин захист прав та інтересів «більш слабой» сторони відповідних правовідносин, в даному випадку – дітей. Другі – охоронні, направлені на регламентацію юридичної відповідальності суб'єктів правовідносин, у разі порушення суб'єктивних цивільних прав.

Стан дослідження. Метою даної статті є дослідження питання механізму правового захисту прав дітей в іпотечних правовідносинах на стадіях врегулювання даної сфери суспільних відносин (регулятивні правовідносини) та на стадії порушення прав та інтересів дитини (охоронні правовідносини).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [1] та ст. 1 Конвенції «Про права дитини» [2], дитиною вважається кожна людська істота до досягнення 18 річного віку. В тій же конвенції в ч. 1 ст. 3 вказується, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Реалізація даних положень Конвенції щодо захисту інтересів дитини, зокрема в сфері обороту нерухомості, куди можна долучити відносини іпотеки, знайшло своє відображення і в спеціальному законодавстві України. Зокрема, в ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» [3] та ч. 3 ст. 18 Закону України «Про охорону дитинства» [4] визначається, що держава охороняє і захищає права та інтереси дітей під час вчинення правочинів щодо нерухомого майна. Є неприпустимим зменшення або обмеження прав та інтересів дітей під час вчинення будь-яких правочинів щодо жилих приміщень. Контроль за додержанням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей при вчиненні правочинів щодо жилих приміщень, право власності на яке або право користування яким мають діти, покладається на органи опіки та піклування.

Як бачимо, законодавець приділяє особливу увагу не будь-яким правочинам з нерухомим майном, під час вчинення яких забезпечується особливий контроль з боку держави щодо дотримання прав та інтересів дітей, а лише тим, в яких предметом виступають житлові приміщення. Відповідно до ст. 379 ЦК України [5], житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них. Тому вказані особливі засоби захисту прав та інтересів дітей, які покладені на орган опіки та піклування, не здійснюються при іпотечі нежилых приміщень, право власності на яке або право користування яким мають діти.

Будь-яке правовідношення, в тому числі іпотечне, в своєму існуванні проходить три етапи: виникнення, існування та припинення. Відповідно, на кожному етапі існування даного правовідношення майнові права дитини та законні інтереси повинні бути захищені. Розглянемо кожен вказаний етап, з точки зору

правового захисту інтересів дитини нормами регулятивного та охоронного характеру.

І. Виникнення іпотечного правовідношення. Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про іпотеку» [6], іпотека виникає на підставі договору, закону або рішення суду. У даному разі слід розглянути наступні ситуації, в яких можуть зачіпатися майнові права та інтереси дитини:

а) майно передається в іпотеку власником або співвласником якого є дитина;

б) дитина має право користування житлом, яке належить її батькам або опікунам, піклувальникам;

в) нерухоме майно, яке купується під забезпечення іпотекою, користувачем, власником або співвласником якого буде дитина.

Розглянемо кожен випадок.

А. Якщо майно, власником якого є дитина, передається в іпотеку. Відповідно до ст. 31 ЦК України, дитина не має відповідного обсягу цивільної дієздатності і не може самостійно вчиняти правочини щодо нерухомого майна, яке їй належить або співвласником якого вона є. При частковій дієздатності за дитину її права щодо передачі майна в іпотеку здійснюють її батьки. За неповної цивільної дієздатності неповнолітня особа може вчиняти правочини щодо нерухомого майна лише за письмовою нотаріальною посвідченою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозволу органу опіки та піклування (абз. 2 ч. 2 ст. 32 ЦК України). Враховуючи те, що договір іпотеки стосується нерухомого майна та, відповідно до Закону України «Про іпотеку», підлягає нотаріальному посвідченню, то при укладенні іпотечного договору щодо майна, власником або співвласником якого є діти, необхідно дотримуватися положень спеціального законодавства. Зокрема, відповідно до ч. 2, 3 ст. 177 СК України та ч. 3 ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства» [7], батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органу опіки і піклування, наданого відповідно до закону, укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації. Надання такої згоди органом опіки та піклування встановлюється в зв'язку з тим, що батьки (опікуни, піклувальники) можуть зловживати наданим їм правом, коли діятимуть від імені дитини, порушувати інтереси останньої при передачі майна в іпотеку, під забезпечення, на яке у разі невиконання основного зобов'язання може бути в установленому законом порядку звернуто стягнення. Як наслідок, дитина може втратити право власності на своє майно.

Відповідно до абз. 2 ч. 6 ст. 177 СК України, на вчинення одним із батьків правочинів щодо нерухомого майна малолітньої дитини повинна бути письмова нотаріально засвідчена згода другого з батьків. Отримання такої згоди від другого з батьків також слід розглядати як певний правовий механізм захисту прав дитини від можливих зловживань одного з батьків. Проте слід відзначити, що з аналізу чинного законодавства можна визначити випадки, коли отримання згоди другого з батьків непотрібно. Зокрема: 1) якщо той з батьків, хто проживає окремо від дити-

ни протягом не менш як шість місяців, не бере участі у вихованні та утриманні дитини (ч. 6 ст. 177 СК України), 2) якщо місце проживання другого з батьків є невідоме (ч. 6 ст. 177 СК України), 3) другий з батьків помер (свідоцтво про смерть або довідка органу РАЦС), 4) відомості про батька було записано за вказівкою матері або відомості про особу як батька дитини було виключено з актового запису про народження дитини (довідка органу РАЦС), 5) другого з батьків було визнано безвісно відсутнім (копія рішення суду), 6) другого з батьків було оголошено померлим (копія рішення суду).

Б. Якщо дитина має право користування житлом, яке належить її батькам або опікунам, піклувальникам. Відповідно до ч. 4 ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», для вчинення правочинів щодо нерухомого майна, *право користування яким мають діти*, необхідний попередній дозвіл органу опіки та піклування. Існування такого законодавчого механізму захисту прав та інтересів дитини пов'язане із забезпеченням її конституційного права на житло. Як правило, дитина самостійно не може забезпечити себе житлом, оскільки не має відповідного заробітку. У даному разі таке забезпечення здійснюється шляхом надання права користування житлом своїх батьків (опікунів, піклувальників).

Так, відповідно до ч. 3, 4 ст. 29 ЦК України, місцем проживання фізичної особи, яка не досягла 18 років (дитина), є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає. Діти – члени сім'ї наймача або власника житлового приміщення – мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем (ч. 2 ст. 18 Закону України «Про охорону дитинства»). Таким чином, право користування дитиною нерухомим майном (житлом) може виникати у двох випадках: 1) якщо житло батькам (опікунам, піклувальникам) належить на праві власності, та 2) якщо батьки (опікуни, піклувальники) виступають наймачами житла. Таке право користування житлом дитині надається у зв'язку з її статусом як члена сім'ї своїх батьків або тих, хто їх замінює. Частина 1 ст. 64 та ч. 1 ст. 156 Житлового кодексу Української РСР (ЖК Української РСР) [8] вказують, що члени сім'ї (ч. 2 ст. 64 ЖК Української РСР до них відносять дітей) наймача або власника житлового будинку (квартири), які проживають разом з ним, користуються жилим приміщенням нарівні з наймачем або власником будинку (квартири). А отже, у разі передання батьками (опікунами, піклувальниками) нерухомого майна (житла) в іпотеку, яке належить їм на праві власності, враховуючи вище викладене, необхідно отримати дозвіл органу опіки та піклування. Більш складним та дискусійним є питання щодо необхідності отримання дозволу органу опіки та піклування наймодавцем, якщо квартирою (будинком), який здається в найм, користується дитина як член сім'ї наймача. У даному разі ч. 4 ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» та ст. 64 ЖК Української РСР встановлюють

колізію інтересів наймодавця та дитини як члена сім'ї наймача житла. Вважаю, що отримання дозволу наймодавцем від органу опіки та піклування в даному випадку не є необхідним, оскільки дитина, яка отримала, як член сім'ї наймача, право користування будинком (квартирою) наймодавця на умовах договору найму (оренди), до членів сім'ї наймодавця не належить. У даному випадку право користування дитиною нерухомим майном, щодо якого укладається договір іпотеки, і необхідна згода органу опіки та піклування слід розуміти лише щодо нерухомого майна, яке належить батькам (опікунам, піклувальникам) на праві власності. Підтвердженням цього може бути п. 1.9. Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [9], щодо якого нотаріус зобов'язаний вимагати від особи, яка передає нерухоме майно в іпотеку (в нашому випадку – наймодавець) довідку про склад сім'ї житлово-експлуатаційної організації, квартального комітету або іншого уповноваженого органу з питань реєстрації місця проживання.

В. Якщо нерухоме майно, яке купується під забезпечення іпотекою, користувачем, власником або співвласником якого буде дитина. Як правило, коли купується житло в кредит під забезпечення виконання даного зобов'язання іпотекою, договір купівлі-продажу нерухомого майна та договір іпотеки укладаються одночасно. Це пов'язано з отриманням кредитодавцем забезпечення одразу з видачею кредиту. Таку можливість сторонам надає ст. 18 Закону України «Про іпотеку», відповідно до якої, якщо іпотекою забезпечується повернення позики, кредиту для придбання нерухомого майна, яке передається в іпотеку, договір купівлі-продажу цього нерухомого майна та іпотечний договір можуть укладатися одночасно. Проте в даному разі виникає проблема з укладенням іпотечного договору, якщо право власності, право спільної власності або право користування на таке нерухоме майно буде виникати у дитини, оскільки в даному випадку також необхідно отримання згоди органу опіки та піклування на передачу такого нерухомого майна в іпотеку. Відповідно до ч. 4, 5 ст. 177 СК України та п. 67 «Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини» [10], дозвіл органу опіки та піклування на вчинення правочину з нерухомим майном надається після перевірки, яка проводиться протягом одного місяця, і лише в разі гарантування збереження прав дитини на житло. Орган опіки та піклування може відмовити у видачі дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини лише у випадках, передбачених ч. 5 ст. 177 СК України з одночасним зверненням до нотаріуса для накладення заборони відчуження такого майна. Слід відзначити, що задля недопущення зловживань з боку органу опіки та піклування, рішення про надання дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини або про відмову у його наданні може бути оскаржено до суду. Проте у деяких випадках сторони не можуть чекати один місяць для отримання дозволу органу опіки та піклування,

що негативно може вплинути на укладення договору купівлі-продажу нерухомого майна (наприклад, здорожчання кредиту, неможливість продавцем нерухомості чекати місяць тощо).

У тому разі, якщо при передачі житла в іпотеку та зверненні на нього стягнення в разі невиконання основного зобов'язання, власником або співвласником якого є дитина, буде встановлено порушення прав та законних інтересів дитини, то в законодавстві є норми охоронного характеру, які забезпечують відновлення прав дитини. Зокрема, відповідно до ч. 6 ст. 203, ст. 215 ЦК України, встановлюється, що у разі, якщо батьки (усиновлювачі) вчинили правочин, що суперечить правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей, останній може бути визнаний недійсним.

Одним із головних органів державної влади, поряд з органом опіки та піклування у захисті прав, свобод та законних інтересів дитини, є органи прокуратури України. Так, відповідно до ст. 19, 36-1 Закону України «Про прокуратуру» [11] та п. 4 Наказу Генерального прокурора України «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» [12], на органи прокуратури покладається обов'язок здійснювати нагляд за дотриманням житлових прав дітей. У разі виявлення порушень органи прокуратури мають право звернутися до суду в інтересах дитини, про визнання іпотечного договору недійсним, з метою захисту та відновлення порушених прав дитини.

II. Існування іпотечного правовідношення.

На стадії існування іпотечного правовідношення питання захисту прав дітей не постає, оскільки розпорядження предметом іпотеки як таке не відбувається.

III. Стадія припинення іпотечного правовідношення. На даній стадії ситуація може розвиватися двома шляхами: 1) основне зобов'язання боржником-іпотекодавцем виконується належним чином, і у зв'язку з виконанням іпотечне, акцесорне зобов'язання припиняється, 2) основне зобов'язання боржником-іпотекодавцем не виконується, і розпочинається процедура звернення стягнення на предмет іпотеки.

У першому випадку права дитини не порушуються, оскільки право власності або право у спільній власності як співвласника залишається за дитиною. Проте у другому випадку все навпаки, оскільки в

результаті звернення стягнення здійснюється розпорядження предметом іпотеки, і дитина як власник, співвласник втрачає право власності на майно – об'єкт іпотечного правовідношення. Саме тут постає питання захисту прав дитини, а саме у законності звернення стягнення на таке майно. Відповідно до п. 4.5.9. Інструкції з організації примусового виконання рішень, визначається, що у разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають неповнолітні, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону [13].

У тому разі, якщо орган опіки та піклування надасть свою згоду, то буде відбуватися звернення стягнення на предмет іпотеки, власником, співвласником або користувачем якого є дитина. Якщо орган опіки та піклування відмовить у наданні дозволу, то державний виконавець повинен звернутися до суду, який видав виконавчий документ про звернення стягнення на предмет іпотеки, із заявою встановлення або зміну способу і порядку виконання. Якщо судом не встановлено (змінено) спосіб і порядок виконання, державний виконавець продовжує виконання рішення, але за рахунок іншого майна іпотекодавця, а в разі, якщо таке майно відсутнє, державний виконавець, на підставі п. 2 ч. 1 ст. 47 Закону України «Про виконавче провадження» [14], повертає виконавчий документ стягувачу.

Висновки. Наявність механізму захисту прав дитини, за рахунок дозволів та заборон органу опіки та піклування, забезпечує захист конституційного права дитини на житло, з іншої сторони – зменшує забезпечувальні можливості іпотеки як способу забезпечення виконання зобов'язання і робить її практично недієвою, що, відповідно, може гальмувати систему іпотечного кредитування в державі. На що слід робити ставку в даному разі: на захист конституційного права дитини на житло чи систему іпотечного кредитування? Безперечно, на захист прав дитини. Проте, в той же час, не можна заперечувати необхідності та значущості для держави в економічному сенсі розвитку інституту іпотечного кредитування. Задля недопущення гальмування іпотечного кредитування за рахунок законодавчих механізмів захисту прав та законних інтересів дитини, необхідно забезпечити ефективну, зважену, без допущення зловживань роботу органу опіки та піклування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
2. Конвенції «Про права дитини» від 20.11.1989
3. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 26. – Ст. 354.
4. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 30. – Ст. 142.
5. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
6. Закон України «Про іпотеку» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 38. – Ст. 313.
7. Закон України «Про охорону дитинства» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 30. – Ст. 142.
8. Житловий кодекс Української РСР // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1983. – Додаток до № 28. – Ст. 573.
9. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. // Затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012. – № 296/5.
10. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини. // Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008. – № 866.
11. Закон України «Про прокуратуру» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 53. – Ст. 793.

12. Наказ Генерального прокурора України «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей». – 01.11.2012. – № 16гн.

13. Інструкція з організації примусового виконання рішень. // Затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012. – № 512/5.

14. Закон України «Про виконавче провадження» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 2. – Ст. 207.

УДК 347.946

ПРАВОВІ ТА ФАКТИЧНІ ПРЕЗУМПЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

LEGAL AND ACTUAL PRESUMPTION IN A CIVIL JUDICIAL LAW

Черемнов Д.В.,

*аспірант II року навчання кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У науковій статті розкривається питання щодо поділу презумпцій на правові та фактичні. Проаналізовано відмінності між цими двома видами презумпцій. Встановлено особливості фактичних презумпцій, їх можливий вплив на цивільні процесуальні правовідносини та значення у правозастосовній діяльності судів під час розгляду та вирішення цивільних справ.

Ключові слова: судочинство, цивільний процес, доказування, юридична техніка, презумпція.

В научной статье раскрывается вопрос относительно разделения презумпций на правовые и фактические. Проанализированы отличия между этими двумя видами презумпций. Установлены особенности фактических презумпций, их возможное влияние на гражданские процессуальные правоотношения и значение в правоприменительной деятельности судов при рассмотрении и разрешении гражданских дел.

Ключевые слова: судопроизводство, гражданский процесс, доказывание, юридическая техника, презумпция.

In the scientific article a question opens up in relation to dividing of presumption into legal and actual. Differences are analysed between these two types of presumption. The features of actual presumption are set, them possible influence on civil judicial legal relationships and values in legal activity of courts during consideration and dispatch of civil businesses.

Key words: rule-making, civil procedure, proving, legal technique, presumption.

Постановка проблеми. Аналіз тенденцій розвитку цивільного процесуального законодавства України дозволяє зробити висновок про достатньо широке використання законодавцем формальних прийомів юридичної техніки під час правового регулювання процедури розгляду та вирішення судами цивільних справ. До таких юридико-технічних прийомів відносяться й презумпції.

Однією з причин використання презумпцій у цивільному процесуальному праві є необхідність компенсувати існуючі об'єктивні складнощі у дотриманні всіх необхідних формальних процедур для всебічного та швидкого розгляду та вирішення цивільної справи. Вказані труднощі пов'язані з тим, що учасниками судового процесу є сторони з протилежними юридичними інтересами, які не завжди зацікавлені в швидкому та об'єктивному вирішенні правової суперечки судом, а тому не завжди поведуться добросовісно. Ще однією причиною є необхідність компенсувати об'єктивно існуюче важке становище однієї з сторін в доказуванні певного факту.

Використання юридичних презумпцій в цивільному процесуальному праві є засобом боротьби з недобросовісною поведінкою учасників судового процесу. Інше завдання, що вирішується за допомогою юридичних презумпцій, полягає в перерозподілі тягаря доказування різних обставин і, відповідно, в

покладенні несприятливих правових наслідків за їх недоведеність на ту чи іншу сторону процесу.

Проведення класифікації презумпцій, зокрема їх поділ на правові та фактичні, обумовлене, передусім, необхідністю виявлення закономірних зв'язків між різними видами презумпцій, а також визначенням місця чітко визначеної правової презумпції в їх загальній системі.

Необхідність теоретичної розробки проблематики використання презумпцій в цивільному процесуальному праві та їх класифікації викликана потребою вдосконалення юридичної техніки цивільного процесуального законодавства України, що й обумовлює неабияку актуальність теми даної наукової статті.

Стан дослідження. До питань класифікації презумпцій та їх поділу на правові та фактичні у своїх працях звертались такі вчені, як В.К. Бабаєв, Л.М. Васильєв, Є.В. Васьковський, М.А. Вікут, Г.Ф. Дормидонтов, І.М. Зайцев, В.І. Каминська, О.Ф. Клейнман, О.А. Кузнецова, Д.І. Мейер, В.А. Ойгензихт, М.С. Строгович, А.В. Федотов та ін.

Метою даної наукової статті є виявлення властивостей фактичних презумпцій та їх відмінностей від презумпцій правових.

На досягнення мети дослідження спрямовані наступні завдання:

- проаналізувати зміст категорії «фактична презумпція»;